

פרשת ויחי – חמישי

(ט) גַּד גִּדְּרָד יְגוֹדְנוּ וְהוּא יִגְדַּר יט דְּבִית גָּד, מִשְׁרֵית מְזִינִין; כֹּד יַעֲבֹרֹן יִת עֶקֶב: ס
יִרְדְּנָא קָדָם אַחִיהוֹן
ט"י א גַּד גִּדְּרָד יְגוֹדְנוּ. כָּלֶם לְשׁוֹן לְקַרְבָּא, וּבִנְכַסִּין גִּדְּרָד הֵם וְכֹךְ חִבְרוּ מִנְחָם. וְאֵם סַגִּיאִין יִתְּבוּן תֹּאמֵר אֵין גִּדְּרָד בְּלֹא שְׁנֵי דְלִתִּין לְאַרְעֵהוֹן.
יֵשׁ לֹאמֵר גִּדְּרָד שֵׁם דְּבַר צְרִיךְ שְׁנֵי דְלִתִּין שֶׁכֵּן דְּרָךְ תָּבַח בַּת שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת לְהַכְפִּיל בְּסוּפָהּ וְאֵין יְסוּדָה אֲלֹא שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת וְכֵן אָמַר כְּצִפּוֹר לְנוֹד מַגְזֵרַת וְשִׁבְעֵתִי נְדוּדִים שֵׁם נָפַל שְׂדוּד מַגְזֵרַת יִשׁוּד צִהָרִים אָף יִגְדַר יְגוֹדְנוּ וְגִדְּרָד מַגְזֵרַת אַחַת הֵם וּכְשֶׁהוּא מְדַבֵּר בְּלִשׁוֹן יַפְעֵל אֵינוּ כְּפוּל כְּמוֹ יִגְדַר יְנוּד יְרוֹם יִשׁוּד יִשׁוּב וּכְשֶׁהוּא מְתַפְעֵל אוּ מַפְעִיל אַחֲרִים הוּא כְּפוּל כְּמוֹ יִתְגוֹדֵד יִתְרוֹמֵם יִתְבּוֹלֵל יִתְעוֹדֵד. וּבְלִשׁוֹן מַפְעִיל יִתּוֹם וְאַלְמָנָה יַעוֹדֵד. לְשׁוּבָב יַעֲקֹב אֵלָיו. מְשׁוּבָב נְתִיבוֹת. גַּם יְגוֹדְנוּ הָאִמּוֹר כָּאֵן אֵין לְשׁוֹן שְׁיַפְעִילוּהוּ אַחֲרִים אֲלֹא כְּמוֹ יִגְדַר הֵימְנוּ כְּמוֹ "בְּנֵי יִצְחָק" יִצְאֹו מִמֶּנִּי. גַּד גִּדְּרָד יְגוֹדְנוּ גִדְּרָדִים יְגוֹדוּ הֵימְנוּ שְׁיַעֲבֹרוּ הִירְדֵן עִם אַחִיהֶם לְמַלְחָמָה כָּל חִלּוּץ עַד שֶׁנִּכְבְּשָׁה הָאָרֶץ: וְהוּא יִגְדַר עֶקֶב. כָּל גִּדְּרָדֵי יִשׁוּבָו עַל עֶקְבָם לְנַחֲלָתָם שְׁלָקְחוּ בְּעֶבֶר הִירְדֵן וְלֹא יִפְקֹד מֵהֶם אִישׁ: עֶקֶב. בְּדַרְכָם וּבְמַסִּילוֹתָם שֶׁהִלְכוּ יִשׁוּבָו כְּמוֹ וְעַקְבוֹתֶיהָ לֹא נִודְעוּ וְכֵן בְּעֶקְבֵי הַצֵּאן בְּלִשׁוֹן לַע"ז טַרְצִיא"ס:

(כ) מֵאֲשֶׁר שְׁמִנָּה לְחֶמּוֹ וְהוּא כ דָּאֲשֶׁר, טְבָא אֲרַעִיה; וְהִיא מִרְבִּיא, תַּפְנוּקִי יִתֵּן מַעֲדֵי-מֶלֶךְ: ס
מִלְכִין.

ט"י א מֵאֲשֶׁר שְׁמִנָּה לְחֶמּוֹ. מֵאֲכָל הַבָּא מִחֲלָקוֹ שֶׁל אֲשֶׁר יִהְיֶה שְׁמֵן שִׁיחֵיו זֵיתִים מְרֻבִּים בְּחֲלָקוֹ וְהוּא מוֹשֵׁךְ שְׁמֵן כַּמַּעֲזִין. וְכֵן בֵּרַכּוּ מֹשֶׁה וְטוֹבֵל בְּשֶׁמֶן רָגְלוֹ כְּמוֹ שֶׁשְׁנֵינוּ בְּמִנְחוֹת פַּעַם אַחַת הוֹצֵרְכוּ אֲנָשִׁי לְיֹדְקִיא לְשֶׁמֶן וְכו':

(כא) נִפְתָּלִי אֵילָה שְׁלֹחַה הַנֶּתֶן כא נִפְתָּלִי, בְּאַרְעַ טְבָא יִתְרָמִי עַדְבִּיה וְאַחֲסָנְתִּיה תְּהִי אִמְרֵי-שֹׁפֵר: ס

ט"י א אֵילָה שְׁלֹחַה. זֹו בִקְעַת גִּינוֹסֵר שֶׁהִיא קָלָה לְבַשֵּׁל פְּרוֹתֶיהָ מוֹדֵן וּמְבָרְכִין עֲלֶיהוֹן. כְּאֵילָה זֹו שֶׁהִיא קָלָה לְרוּץ. אֵילָה שְׁלֹחַה אֵילָה מְשׁוּלַחַת לְרוּץ: הַנֶּתֶן אִמְרֵי שֹׁפֵר. כְּתַרְגוּמוֹ דְּבַר אַחֵר עַל מַלְחַמַת סִיסְרָא נִתְּנָבָא וְלִקְחַת עִמָּךְ עֲשֵׂרֶת אֲלָפִים אִישׁ מִבְּנֵי נִפְתָּלִי וְגו', וְהִלְכוּ שָׁם בְּזִרְיוֹת וְכֵן נֹאמַר שֵׁם לְשׁוֹן שְׁלֹחַ בְּעַמֻּק שְׁלַח בְּרָגְלָיו: הַנֶּתֶן אִמְרֵי שֹׁפֵר. עַל יָדָם שָׂרוּ דְבוּרָה וּבִרְק שִׁירָה. וְרַבּוּתֵינוּ דִּרְשׁוּהוּ עַל יוֹם קְבוּרַת יַעֲקֹב כְּשֶׁעָרַעַר עָשׂוּ עַל הַמַּעֲרָה בְּמַסַּכַת סוּטָה וְתַרְגוּמוֹ יִתְרָמִי עַדְבִּיה יְפוֹל חִבְלוֹ וְהוּא יוֹדֵה עַל חֲלָקוֹ אִמְרִים נְאִים וְשִׁבַּח:

(כב) בֶּן פֶּרֶת יוֹסֵף בֶּן פֶּרֶת כב בְּרִי דִיסְגֵי יוֹסֵף, בְּרִי עֲלִי-עֵין בְּנוֹת צַעֲדָה עֲלִי-שׁוּר:
ט"י א בֶּן פֶּרֶת. בֶּן חֵן וְהוּא לְשׁוֹן אֲרָמִי אִפְרַיִן נִמְטִיָּה לְרַבִּי שְׁמַעוֹן בְּסוּף בְּבֹא מְצִיעָא: בֶּן פֶּרֶת עֲלִי עֵין. חֵנוּ נְטוּי עַל הָעֵין הִרְוָאָה אוֹתוֹ: בְּנוֹת צַעֲדָה עֲלִי שׁוּר. בְּנוֹת מְצָרִים הָיוּ צוּעֵדוֹת עַל הַחוּמָה לְהַסְתַּכֵּל בְּיוֹפֵיו. בְּנוֹת הַרְבֵּה צַעֲדָה כָּל אַחַת וְאַחַת בְּמַקּוֹם שֶׁתּוֹכַל לְרֹאוֹתוֹ מִשָּׁם. (דְּבַר אַחֵר כֹּךְ צְרִיךְ לִזְכֹּר. כִּי לְפָרוֹשׁ רֹאשׁוֹן הוּא שׁוּר חוּמָה וְקָל לְהִבִּין). עֲלִי שׁוּר. עַל רֹאשִׁיתוֹ כְּמוֹ אֲשׁוּרְנוּ וְלֹא קְרוֹב. וּמִדְּרַשׁ אַגָּדָה יֵשׁ רַבִּים וְזֶה נּוֹטָה לִישֵׁב הַמַּקְרָא: פֶּרֶת. תִּי"ו שָׁבוּ הוּא תְּקוּן הַלִּשׁוֹן כְּמוֹ עַל דְּבַרַת בְּנֵי הָאָדָם: שׁוּר. כְּמוֹ לְשׁוּר. דְּבַר אַחֵר עֲלִי שׁוּר בְּשִׁבְלִי לְשׁוּר. וְתַרְגוּם שֶׁל אוּנְקֵלוֹס בְּנוֹת צַעֲדָה עֲלִי שׁוּר תְּרִין שְׁבָטִין יִפְקוֹן מִבְּנוּהִי וְכו' וְכַתֵּב אֲבָנוֹת עַל שֵׁם בְּנוֹת מְנַשֶּׁה בְּנוֹת צִלְפַּחַד שֶׁנִּטְלוּ חֵלֶק בְּשְׁנֵי עֲבְרֵי הִירְדֵן. בְּרִי דִיסְגֵי יוֹסֵף פֶּרֶת לְשׁוֹן פְּרִיָּה וְרַבִּיה וְיֵשׁ מִדְּרַשׁ אַגָּדָה בּוֹ הַמְתִּישְׁבִּים עַל הַלִּשׁוֹן בְּשַׁעָה שְׂבָא עָשׂוּ לְקִרְאָת יַעֲקֹב בְּכָלֵן קִדְּמוּ הָאֲמָהוֹת לְלַכֵּת לִפְנֵי בְּנֵיהֶם לְהַשְׁתַּחֲוֹת וּבְרַחֵל כָּתִיב נִגְשׁ יוֹסֵף וְרַחֵל וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ. אָמַר יוֹסֵף רָשַׁע זֶה עֵינוּ רָעָה שְׂמָא יִתֵּן עֵינָיו בְּאִמִּי יִצְא לִפְנֵיהָ וְשִׁרְבָב קוֹמָתוֹ לְכַסּוּתָהּ וְהוּא שִׁבְרָכוּ אֲבִיו בֶּן פֶּרֶת הִגְדִּילָת עֲצָמָךְ יוֹסֵף עֲלִי עֵין עַל עָשׂוּ לִפְיָכָךְ זָכִיתָ לַגְּדִלָה: בְּנוֹת צַעֲדָה עֲלִי שׁוּר. לְהַסְתַּכֵּל בָּךְ בְּצִאתָךְ עַל מְצָרִים. וְעוֹד דִּרְשׁוּהוּ לְעִנְיָן שְׁלֹא יִשְׁלוּט בְּזִרְעוֹ עֵין הָרַע. וְאָף כְּשֶׁבִרְךְ מְנַשֶּׁה וְאַפְרַיִם בְּרָכָם כְּדָגִים. שְׂאִין עֵין הָרַע שׁוֹלֵטֵת בָּהֶם:

(כג) וַיִּמְרְרוּהוּ וְרַבּוּ וַיִּשְׁטַמּוּהוּ כג וְאַתְמַרְרוּ עַמִּיה, וַנִּקְמוּהִי; וְאַעֲיָקוּ לִיה, בְּעֲלֵי חֲצִים:
גְּבָרִין גְּבָרִין גְּבָרִין פְּלָגוּתִיָּה.

ט"י א וַיִּמְרְרוּהוּ וְרַבּוּ. וַיִּמְרְרוּהוּ אַחֲרֵיו וַיִּמְרְרוּהוּ פּוֹטִיפָר וְאַשְׁתּוֹ לְאַסְרוֹ לְשׁוֹן וַיִּמְרְרוּ אֶת חַיֵּיהֶם: וְרַבּוּ. נַעֲשׂוּ לוֹ אַחֲרֵיו אֲנָשִׁי רִיב וְאֵין הַלִּשׁוֹן הַזֶּה לְשׁוֹן פְּעֵלוֹ שְׂאֵם כֵּן הָיָה לוֹ לְהִנָּקֵד וְרַבּוּ (בְּקַמֶּץ הִרִי"ש) כְּמוֹ הֵמָּה מִי מְרִיבָה אֲשֶׁר רַבּוּ וְגו'. וְאָף אִם לְשׁוֹן רַבִּית חֲצִים הוּא כֵּן הָיָה לוֹ לְהִנָּקֵד וְאֵינוּ אֲלֹא לְשׁוֹן פּוֹעֵלוֹ כְּמוֹ שְׂמִים שֶׁהוּא לְשׁוֹן הוֹשְׁמּוֹ וְכֵן רָמוּ מַעֲט שֶׁהוּא לְשׁוֹן הוֹרְמוֹ אֲלֹא שֶׁלִּשׁוֹן הוֹרְמוֹ וְהוֹשְׁמּוֹ עַל יְדֵי אַחֲרִים וְלִשׁוֹן שְׂמִים רַבּוּ מֵאֲלִיהֶם הֵם. מְשׁוּמָמִים אֶת עֲצָמָם. נִתְרוֹמְמוּ מִעֲצָמָם נַעֲשׂוּ אֲנָשִׁי רִיב וְכֵן דָּמוּ יוֹשְׁבֵי אִי כְּמוֹ נִדְּמוּ. וְכֵן תַּרְגָּם אוּנְקֵלוֹס וַנִּקְמוּהִי: בְּעֲלֵי חֲצִים. שְׁלֹשׁוֹנָם כַּחֲץ. וְתַרְגוּמוֹ מְרִי פְלָגוּתָא לְשׁוֹן וְתִהִי הַמַּחֲצָה אוֹתָן שֶׁהָיוּ רְאוּיִם לְחִלּוֹק עֲמוֹ נַחֲלָה:

(כד) וַתָּשָׁב בְּאִיתָן קִשְׁתּוֹ וַיַּפְּזוּ זרְעֵי יָדָיו מִיַּד אֲבִיר יַעֲקֹב מִשָּׁם רָעָה אֲבִן יִשְׂרָאֵל:
כד וַתָּבַת בַּהוֹן גְּבִיּוּתִיָּה עַל דְּקִיִּים אוֹרִיתָא בְּסִתְרָא וְשׁוּי תַקְפָּא רַחֲצִינְיָה, בְּכִין אֲתֵרְמָא דְּהָב עַל דְּרַעוּהִי אַחֲסִין מַלְכוּתָא וְתַקִּיף; דָּא הָוֵת לִיה מִן קָדָם אֵל תַּקִּיפָא דִיעֲקוּב, דְּבִמִּימְרִיה זֵן אֲבָהָן וּבְנֵין זִרְעָא דִישְׂרָאֵל.

ט"י א וַתָּשָׁב בְּאִיתָן קִשְׁתּוֹ. נִתְיַשְׁבָּה בַּחוּזָק: קִשְׁתּוֹ. חֲזָקוֹ: וַיַּפְּזוּ זִרְעֵי יָדָיו. זֹו הוּא נִתְיַנֵּת טַבַּעַת עַל יָדוֹ לְשׁוֹן זָהָב מוֹפָז זֹאת הָיְתָה לוֹ מִיַּד הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שֶׁהוּא אֲבִיר יַעֲקֹב וּמִשָּׁם עָלָה לְהִיּוֹת רוּעָה אֲבִן יִשְׂרָאֵל עֲקָרָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל לְשׁוֹן אֲבִן הָרֹאשׁוֹת לְשׁוֹן מַלְכוּת וְאוּנְקֵלוֹס אָף הוּא כֹךְ תַּרְגָּמוֹ: וַתָּשָׁב. וַתָּבַת בַּהוֹן גְּבִיּוּתִיָּה הַחֲלוּמוֹת אֲשֶׁר חָלַם לָהֶם עַל דְּקִים אוֹרִיתָא בְּסִתְרָא תּוֹסְפוֹת הוּא וְלֹא מִל', עֲבָרִי שְׁבַמְקָרָא וְשׁוּי בְּתוֹקְפָא רַחֲצִינְיָה תַרְגוּם שֶׁל בְּאִיתָן קִשְׁתּוֹ וְכֹךְ לְשׁוֹן תַּרְגוּם עַל הָעֲבָרִי וַתָּשָׁב נְבוֹאָתוֹ בְּשִׁבְלִי שְׂאִיתָנוּ שֶׁל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא הָיְתָה לוֹ לְקִשְׁת וּלְמַבְטָח בְּכֵן יִתְרָמָא דְּהָב עַל דְּרַעוּהִי לְכָךְ וַיַּפְּזוּ זִרְעֵי יָדָיו. לְשׁוֹן פִּז: אֲבִן יִשְׂרָאֵל. לְשׁוֹן נוֹטְרִיקוֹן אֲב וּבֵן אֲבָהָן וּבְנֵין יַעֲקֹב וּבְנֵיו:

(כה) מֵאֵל אֲבִיךָ וַיַּעֲזֹרְךָ וְאֵת כה מִימַר אֲלֵהָא דְּאֲבוּךָ יְהִי בְּסַעֲדָךְ, וַיֵּת שְׂדֵי וַיְבָרְכֶנָּךְ, בְּרַכָּן דְּנַחֲתָן מִטְּלָא דְּשִׁמְיָא מְלַעֲיָלָא, בְּרַכָּן דְּנִגְדָן מִמַּעַמְקֵי אֲרַעָא מְלָרַע; בְּרַכְתָּא דְּאֲבוּךָ, וּדְאָמָךְ.

ט"י א מֵאֵל אֲבִיךָ. הָיְתָה לָךְ זֹאת וְהוּא יַעֲזָרְךָ: וְאֵת שְׂדֵי. וְעַם הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא הָיָה לְבָךְ כְּשֶׁלֹּא שְׁמַעַת לְדַבְרֵי אֲדוֹנֶיךָ וְהוּא יְבָרְכָךְ: בְּרַכַת שְׂדִים וְרַחֵם. בְּרַכְתָּא דְּאֲבָא וּדְאָמָא. כְּלוּמַר יִתְבָּרְכוּ הַמּוֹלִידִים וְהַיּוֹלִדוֹת שִׁיחֵיו הַזְּכָרִים מְזִרְעֵין טָפָה הָרְאוּיָה לְהַרְיוֹן וְהַנִּקְבוֹת לֹא יִשְׁכְּלוּ אֶת רַחֵם שְׁלָהֶן לְהַפִּיל עוֹבְרִיהֶן: שְׂדִים. יִרְה יִירָה מִתַּרְגְּמִינָן אִישְׁתַּדָּאָה יִשְׁתַּדִּי אָף שְׂדִים כָּאֵן עַל שֵׁם שֶׁהִזְרַע יוֹרָה כַּחֲץ:

(כו) בְּרַכַת אֲבִיךָ גָּבְרוּ עַל- כו בְּרַכְתָּא דְּאֲבוּךָ, יְתוּסְפֵן לָךְ עַל בְּרַכְתָּא בְּרַכַת הוֹרֵי עַד-תַּאֲנוֹת גְּבַעַת עוֹלָם תַּהֲיִין לְרֹאשׁ יוֹסֵף וּלְקַדְקַד נְזִיר אַחֲיָיו: פ

ט"י א בְּרַכַת אֲבִיךָ גָּבְרוּ וְגו'. הַבְּרָכוֹת שֶׁבְּרַכְנֵי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא גָּבְרוּ וְהִלְכוּ עַל הַבְּרָכוֹת שֶׁבְּרַךְ אֶת הוֹרֵי: עַד תַּאֲנוֹת גְּבַעַת עוֹלָם. לְפִי שֶׁהַבְּרָכוֹת שֶׁלִּי גָּבְרוּ עַד סוּף גְּבוּלֵי גְבַעוֹת עוֹלָם שֶׁנִּתְּנָן לִי בְּרַכָּה פְּרוּצָה בְּלִי מְצָרִים מַגְעַת עַד ד' קְצוֹת הָעוֹלָם שֶׁנֹּאמַר וּפְרַצְתָּ יָמָה וּקְדַמָּה וְגו' מַה שֶׁלֹּא אָמַר לְאַבְרָהָם אֲבִינוּ וּלְיִצְחָק. לְאַבְרָהָם אָמַר לוֹ שֹׂא נָא עֵינֶיךָ וּרְאֵה צְפוּנָה וְגו' כִּי אֶת כָּל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲתָה רוֹאֶה לָךְ אֶתְנַנָּה וְלֹא הִרְאֶהוּ אֲלֹא אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בְּלִבְד. לְיִצְחָק אָמַר לוֹ כִּי לָךְ וּלְזִרְעֶךָ אֶתֵּן אֶת כָּל הָאֲרָצוֹת הָאֵל וְהַקִּימֹתִי אֶת הַשְּׁבוּעָה וְגו' זֶהוּ שֶׁאָמַר יִשְׁעִיָּה וְהַאֲכַלְתִּיךָ נַחֲלַת יַעֲקֹב אֲבִיךָ וְלֹא אָמַר נַחֲלַת אֲבָרָהָם: הוֹרֵי. לְשׁוֹן הָרִיוֹן שֶׁהוֹרֵנִי בְּמַעֲזֵי אִמִּי כְּמוֹ הוֹרָה גָּבַר: עַד תַּאֲנוֹת. עַד קְצוֹת כְּמוֹ וְהַתְּאוּיָתָם לָכֶם לְגַבּוּל קְדָמָה. תַּתָּאוּ לְבֹא חֲמַת: תַּהֲיִין. כָּלֶם לְרֹאשׁ יוֹסֵף: נְזִיר אַחֲיוֹ. פְּרִישָׁא דְּאַחוּהִי שֶׁנִּבְדֵּל מֵאֲחֵיו כְּמוֹ וַיִּנָּזְרוּ מִקְדָּשֵׁי בְנֵי יִשְׂרָאֵל. נִזְוָרוּ אַחֲוֹר. וּרְבוּתֵינוּ דְּרַשׁוּ וַתָּשָׁב בְּאִיתָן קִשְׁתּוֹ, עַל כְּבִישַׁת יִצְרוּ בְּאִשְׁתִּי אֲדוֹנִיו, וְקוֹרְאוֹ קִשְׁת עַל שֵׁם שֶׁהִזְרַע יוֹרָה כַּחֲץ. וַיַּפְּזוּ זִרְעֵי יָדָיו. כְּמוֹ וַיַּפְּזוּ, שִׁיזָא הַזִּרְע מִבֵּין אֲצִבְעוֹת יָדָיו: מִיַּד אֲבִיר יַעֲקֹב. שֶׁנִּרְאֶתָה לוֹ דְּמוּת דִּיוֹקְנוֹ שֶׁל אֲבִיו וְכו', כְּדֹאִיתָא בְּסוּטָה (ל"ו). וְאוּנְקֵלוֹס תַּרְגָּם תַּאֲנוֹת עוֹלָם, לְשׁוֹן תַּאֲוָה וַחֲמַדָּה, וְגַבְעוֹת עוֹלָם לְשׁוֹן מִצּוּקֵי אֶרֶץ, (וְהֵם הַבְּרָכוֹת) שֶׁחֲמַדְתָּן אֲמֹו וְהַזְקִיקְתָּו לְקַבֵּלֶם: